

УДК 141.319.8:316.46:323.2

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.25.2>

## ЦІННОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА: МЕТААНТРОПОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

**Дхармеш Дандекар**

*Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,  
факультет філософії та суспільствознавства,  
кафедра культурології та філософської антропології  
вул. Тургенівська, 8/14, 02000, м. Київ, Україна*

У статті з позиції метаантропології аналізуються цінності політичного лідера: цінність безпеки, влади, свободи, любові, єдності свободи й любові.

Усвідомлюється цінність безпеки в бутті політичного лідера, що означає життя заради самозбереження і продовження роду. Політик із домінуючою цінністю безпеки не налаштований на стратегічний розвиток країни, здатний думати лише про тактичні справи. Він живе заради забезпечення фізіологічних потреб і потреби в безпеці. Свобода й любов стають лише засобами його існування, а безпека і влада – вищою метою. Маючи несамостійний, нетворчий світогляд, він не може нести відповідальність за свою країну.

Цінність влади в житті політика зазвичай має неусвідомлене бажання суперкомпенсувати комплекс неповноцінності. Влада для нього є метою і вищим сенсом життя. Через владу він реалізує свої комплекси і травми. Вищий життєвий принцип для нього – субординація й авторитарність, він робить усе, щоб підтримати і зміцнити авторитаризм, що відсторонює його від людей і їхніх потреб.

Цінність свободи в бутті політика обіцяє можливість реалізувати свої цілі й завдання, але дуже часто свобода стає свавіллям, коли політик забуває про відповідальність за свій народ.

Також аналізується цінність любові в бутті політика. Вона є необхідною, але недостатньою умовою конструктивності світовідчуття політичного лідера. Зазвичай любов без свободи робить політика жертвою, яка притягує насильство, і носієм цього насильства може стати сам народ.

Робиться висновок, що об'єднання цінностей свободи й любові в бутті конструктивного політичного лідера – це не лише прагнення виходу за межі буденності й цілеспрямованість, а й здатність до співчуття і співстраждання. Гармонія першого та другого дає таку цілісність політику, яка робить його діяльність мудрою, послідовною й конструктивною, що позитивно впливає на розвиток соціуму.

*Ключові слова:* цінності, політичний лідер, безпека, свобода, влада, любов, метаантропологія, єдність свободи й любові, конструктивність.

Проблема цінностей конструктивного політичного лідера завжди була актуальною: від того, якими є зміст і сутність цих цінностей, залежить мир і розвиток суспільства. Цінності конструктивного політичного лідера надають вектор і стратегію розвитку соціуму. Прийняття цінностей любові і свободи в їх гармонійній цілісності дають людині не тільки гідну самореалізацію, а й можливість розвитку суспільства. Прийняття ж цінностей безпеки і влади примушує членів спільноти жити одним днем без розвитку й самореалізації. Тому «пошук індивідом своєї самості є ні чим іншим як пошуком початкових, справжніх цінностей індивіда» [1, с. 219].

Отже, перш ніж досягнути проблему цінностей конструктивного політичного лідера, необхідно звернутися до поняття «цінність».

Проблематикою ієрархії цінностей займався М. Шелер [2, с. 219]. У роботі «Формалізм в етиці й матеріальна етика цінностей» М. Шелер пропонує класифікацію цінностей: а) особистісні, цінності безпосередньо особистості й цінності чеснот, які вважалися більш

високими, і предметні (блага – матеріальні, вітально цінні, духовні) цінності; б) власні й чужі; с) цінності актів, цінності функцій, цінності реакцій; d) цінності переконання та цінності дії, які є принципами моралі, і цінності успіху; е) цінності інтерпретації й цінності стану; f) цінності основ, цінності форм і цінності відносин; g) індивідуальні й колективні цінності; h) самостійні та похідні цінності [3, с. 319–323]. У сучасній українській філософії В. Вашкевич аналізує пріоритетність духовних цінностей [3, с. 219], уводячи поняття «духовне життя суспільства», С. Кримський описує поняття «історична цінність» [4, с. 219]. О. Дробницький зазначає, що цінності – це ті явища дійсності, які мають «соціальне й культурне значення» [5, с. 732–733]. Сучасний український автор В. Ананьїн розуміє культуру як форму існування цінностей [6, с. 23–31]. Філософ В. Лісовий це поняття визначає так: «Цінність – термін, що позначає належне та бажане, на відміну від реального та дійсного» [7, с. 707].

Підсумовуючи описане вище, можна визначити цінності як певний ідеал, який є основою світогляду та буття кожної людини.

Міркуючи далі, для усвідомлення предмета дослідження плідним буде використання нових методологій – метаантропології та соціальної метаантропології, авторами яких є українські вчені Н. Хамітов та С. Крилова [8; 10], із позиції яких можна виділити такі основні цінності: цінність безпеки, влади, свободи, любові, єдності свободи й любові.

Цінність безпеки означає життя заради самозбереження та продовження роду. Але «прагнення до самозбереження і продовження роду пригнічує в людини прагнення до самореалізації» [9, с. 179]. Самореалізація людини, для якої головною є цінність безпеки, є неплодю, бо полягає в маніпуляції іншими з метою самозбереження, що завжди гальмує здатність реалізувати себе в «сродній праці».

Якщо розглянути цінність *безпеки* в бутті політичного лідера, можна зробити висновок, що такий лідер не налаштований на стратегічний розвиток країни, здатний думати лише про тактичні справи. Він живе заради забезпечення «фізіологічних потреб (одяг, вода, сон)» [1, с. 418] і «потреб у безпеці (стабільність і порядок)» [1, с. 418]. Задовольняючи свої первинні потреби, такий політик не розвивається, не думає про долю й майбутнє свого народу. Страх розвитку своєї особистості не дає йому можливості побачити майбутнє. Безпека і влада стають для нього вищою метою, а свобода й любов – лише засобами його існування. Зазвичай такий політик є маріонеткою інших більш вагомих людей і не може бути конструктивним. Тому його політичне майбутнє досить передбачуване й обмежене.

Можна припустити, що політик, цінністю якого є *безпека*, володіючи капіталом, що забезпечує його первинні потреби, не здатний мислити глобально та конструктивно: маючи несамостійний, нетворчий світогляд, він не здатний моделювати, аналізувати, порівнювати. Він егоїстично зациклений на собі і своєму збагаченні, а страх бідності гальмує його відкритість і любов до Іншого й Інших.

Представник гуманістичної психології А. Маслоу зазначає: «Людина може жити хлібом єдиним – якщо їй не вистачає хліба. Але що відбувається з бажаннями людини, коли хліба достатньо, коли їй шлунок постійно ситий? Відразу з'являються інші, більш високі потреби й починають домінувати в організмі. Коли й вони задовольняються, нові, ще більш високі потреби виходять на сцену, і так далі» [2, с. 418]. Із цією думкою можна посперечатися, бо людина, у якої «шлунок постійно ситий» [2, с. 418], не завжди звертається до більш високих потреб. Часто саме «сита» людина здатна на деструктивні та агресивні дії, причиною яких є відсутність справжньої любові й самореалізації.

Такою людиною є політик, цінністю якого є *влада*. Він зазвичай має неусвідомлене бажання суперкомпенсувати свій комплекс неповноцінності. Так, людина, яка має певні

вади, прагне подолати їх, розвиваючи сильні сторони своєї особистості, досягаючи успіху. Демосфен, що погано говорив, стає чудовим оратором, чоловіки маленького зросту досягають висот у кар'єрі.

Можна погодитися з думкою А. Адлера, що «прагнення до переваги та відчуття неповноцінності співіснують у кожній людині. Ми бажаємо більшого, тому що відчуваємо нашу ущербність і долаємо це відчуття шляхом досягнення результатів» [12, с. 66]. І продовжує: «Відчуття неповноцінності не проявляється до тих пір, доки механізм успіху не зустріне супротив чи не підсилиться за рахунок підвищеної психологічної реакції щодо захисту свого статусу. Потім з'являється комплекс неповноцінності – патологічне відчуття, що обов'язково вимагає легкої компенсації та особливого задоволення й водночас перешкоджає досягненню успіху, піднімаючи бар'єри, зменшуючи при цьому резерви мужності» [12, с. 66].

Зазвичай політик, що має цінність влади в пріоритеті, налаштований на помсту, знаходить «ворогів народу», тисне, карає і принижує. Влада для нього є метою і вищим сенсом життя, свобода й любов – засобом. Через владу він реалізує себе, свої комплекси і травми. Він не стає плідним для своєї країни, бо дуже зациклений на своїх образах і не зацікавлений у змінах, які для нього є перешкодою для влади. Вищий життєвий принцип для нього – субординація й авторитарність, він робить усе, щоб підтримати і зміцнити авторитаризм, а це, у свою чергу, відсторонює його від потреб людей, які від нього залежать.

Політик, що прагне до влади заради влади, частіше перетворюється в ката, а роль жертви певною мірою виконує його власний народ. Такий симбіотичний зв'язок – власний політик і народ – призводить до свавілля й тоталітаризму, де згасає свобода. У результаті політик із цінністю влади залишається самотнім і непотрібним, а іноді вигнаним зі своєї країни чи покараним своїм же народом. Можна пригадати долю тоталітарних лідерів – Гітлера, Сталіна, Леніна й ін.

Цінність *свободи* в бутті політичного лідера є дуже актуальною і значущою, тому що, на думку українського філософа І. Бичка, «свобода – особливий спосіб детермінації духовної реальності ... і насамперед є усвідомленням можливісних меж людської поведінки, які залежать від конкретної ситуації людського існування (індивідуального і суспільного)» [13, с. 570]. «Атрибутивними ознаками свободи як духовного феномена, – продовжує філософ, – є вибір і відповідальність» [13, с. 570].

Свобода обіцяє політичному лідеру можливість реалізувати свої цілі та завдання, виконати все, що він обіцяв своїм виборцям, зробити країну розвинутою й цивілізованою. Але дуже часто свобода без любові та творчості стає свавіллям, коли політик забуває про відповідальність. Саме така свобода-свавілля – це певне прагнення до неусвідомлених і неплідних цілей, небажання подумати про майбутнє. «Свобода без любові – політ без крил, а отже, падіння» [14, с. 27]. Приймаючи цю думку, можна констатувати, що свобода без любові охолоджує душу, і людина, цінністю якої є свобода, стає бездушною й безжалісною, через що страдають оточуючі. Свобода стає несвободою, і, досягаючи вершин, політичний лідер опиняється на холодній горі з холодним серцем. Він отримує не «свободу для», а «свободу від», що позбавляє його мети й цілеспрямованості, призводить до влади заради влади. Про таку свободу-свавілля, яка стає владою заради влади, повість Павла Вежинова «Білий яшур» [15].

Ще однією важливою цінністю політичного лідера є цінність *любові*. Можна погодитися з думкою С. Крилової, що «саме в любові найбільшою мірою проявляється принципова відкритість буття людини, що знаменує вихід за межі буденних і граничних ситуацій у метаграничне буття» [16, с. 348–349]. Цінність любові дає політику відкритість і здат-

ність виходити за межі буденності, але любов – недостатня умова конструктивності політика. Зазвичай любов без свободи робить політика жертвою, яка притягує насильство, і носієм цього насильства може стати сам народ. «Жертвуючи своєю особистістю в ім'я любові, людина насправді руйнує любов» [10, с. 182]. Підтримуючи цю думку, можна припустити, що будь-яка любов можлива лише тоді, коли людина розвиває своє почуття й *буття-в-любові*. А розвиток почуття й *буття-в-любові* можливий, якщо вдосконалюється сам суб'єкт любові – особистість, для актуалізації якої необхідна свобода. Тому *об'єднання цінностей свободи й любові* [10, с. 189] у бутті політика – це не лише цілеспрямованість, прагнення за межі буденності і здатність до творчості, а й здатність до любові, розуміння й толерантності. Гармонія свободи й любові дає таку цілісність і конструктивність політику, яка робить його діяльність мудрою й людською, що позитивно впливає на розвиток соціуму. При цьому безпека і влада є засобом, а свобода й любов – вищою метою політичного лідера.

Єдність свободи й любові певною мірою означає поєднання адекватності та аутентичності в бутті конструктивного політичного лідера, де адекватність, на думку української дослідниці О. Батюк, «відіграє важливу роль у становленні особистості, допомагає взаємодіяти з оточуючими... Адекватність – важлива якість людини, що дає можливість пристосуватися до буденного життя та соціуму. Але така людина не завжди є зрілою особистістю, вона не завжди хоче взяти відповідальність за власне життя, живе в буденності» [17, с. 98]. Загалом можна погодитися із цією думкою і зазначити, що адекватність – важлива характеристика політика, але для того, щоб змінити життя суспільства на краще, необхідна глибина та мудрість його особистості. Для гармонії потрібна такий складник, як аутентичність, яку О. Батюк визначає як «уміння жити в злагоді із самим собою та світом... Це здатність ставити собі питання про сенс власного життя, про свою роль у світі, це здатність розвиватися та прагнути до зрілості своєї особистості» [17, с. 98].

Проте аутентичність також є недостатньою умовою зрілості політика. Саме об'єднання адекватності як здатності до спілкування й любові, а також аутентичності як прагнення заглибитися в себе, розвинути свою особистість і бути вільною дає конструктивну особистість політика. Адекватність є складником любові, а аутентичність – складником свободи.

У контексті проблеми цінностей конструктивного політика актуальним буде звернення до типології людей, яку пропонує Н. Хамітов, – люди туги й люди нудьги. Людина нудьги в стані свободи прагне до хліба та видовищ, вона «боїться залишатися наодинці з собою. Це людина, яку обтяжує власне Я» [18, с. 85]. Ця ідея певною мірою корелює з думкою К. Юнга щодо типу екстраверта, який налаштований на спілкування й на зовнішній світ. «Людина нудьги постійно грає у свою значимість. Їй нескінченно важливо отримати престижну роль у просторі й часі сім'ї, колективу, соціуму. Неприйняття соціуму означає для неї крах життя» [18, с. 85]. Продовжуючи думку автора, можна зазначити, що людина нудьги боїться усамітнення, власної особистості, її розвитку та самопізнання. Тому вона завжди прагне в натовп, у колектив, до спілкування з будь-якими людьми, щоб не бути самотньою.

Людина ж туги прагне до пізнання і творчості. Вона «завжди повстає проти буденності... Людина туги – завжди дивна людина. Її дивина продиктована прагненням мандрувати за межами буденності. Рухомо цим бажанням мандрувати, вона ніколи не вміщається в ситуацію буденності. Усі звичайні ситуації як повторювані й однотипні обтяжують її» [18, с. 64].

Розвиваючи цю думку, можемо припустити, що людина туги має критичність і самостійність світогляду, який і робить її не схожою на інших людей, здатною до творчості.

Також Н. Хамітов пропонує чоловічі та жіночі типи людей нудьги й туги. У зв'язку із тим що серед політичних лідерів в Україні маємо більшість чоловіків, проаналізуємо саме чоловічі типи.

Отже, чоловіки нудьги розділяються на такі типи: Обиватель, Господар і Володар. «Обиватель» – це «чоловік нудьги, у якого воля до самозбереження і продовження роду однозначно домінує над волею до влади» [18, с. 87]. Якщо людина типу «Обиватель» стане політичним лідером, головною його цінністю буде цінність безпеки. Тому основним мотивом такого політика стає мотив самозбереження, він налаштований на накопичення й інвестування заради себе і свого роду.

У чоловіка нудьги типу «Господар» «воля до самозбереження і продовження роду врівноважена волею до влади» [18, с. 91]. Головними цінностями політика такого типу є безпека і влада, що не є конструктивним для суспільства, він орієнтований на владу в безпеці та безпеку у владі, що не сприятиме економічному й політичному розвитку країни.

Тип «Володар» є третім типом людини-нудьги. «Це чоловік нудьги, у якого воля до влади домінує над волею до самозбереження і продовження роду» [18, с. 94]. Саме влада для політика-володаря є найвищою цінністю. «Його воля рухає людьми, немов шаховими фігурками. Це означає, що він хоче користуватися їхньою волею незалежно. Величезна маса чужої свободи повинна витіснити нудьгу з його життя. Але ця свобода витісняє з його життя не нудьгу, а любов» [18, с. 95]. Можна погодитися з Н. Хамітовим, що, привласнюючи свободу інших, Володар штовхає себе до самотності й відчаю, що призводить його до відчуження від людей.

Отже, здійснивши аналіз політиків нудьги, звернемося до типології політиків туги. До них належать типи «Герой», «Святий» і «Геній».

«Герой» є чоловік туги, який прагне до позамежного не через творіння творів, а через творіння вчинків» [18, с. 71]. Це чоловік туги, який здатний на подвиги, що змінюють життя інших на найкраще. Головною цінністю політика типу «Герой» є свобода, яка часто відірвана від любові і стає свавіллям, про що ми міркували вище.

«Святий» – це чоловік туги, який живе заради любові та милосердя. Воля до влади та свободи деактуалізовані в його бутті. Якщо «Святий» стає політичним лідером, його цінністю є лише любов, яка, будучи відірваною від свободи, перетворюється в жертвність.

«Геній» – найконструктивніший тип політичного лідера. Це «чоловік туги, в бутті якого воля до натхнення домінує над волею до самозбереження і продовження роду, а також над волею до влади й реалізується в культуротворчості, радикально змінюючи життя роду» [18, с. 69]. Головними цінностями політика цього типу, є єдність любові і свободи. Саме така гармонія дає можливість політику типу «Геній» розвинути свій світогляд до філософського, актуалізувати в собі й героїзм, і святість заради щастя й добробуту людей.

Отже, підсумовуючи результати дослідження, можемо зробити висновок, що конструктивним є політичний лідер типу «Геній», цінностями якого є єдність свободи й любові, який об'єднує адекватність та аутентичність у своєму бутті й має критичний, самостійний, творчий, цілісний і системний світогляд, здатний зробити свою країну суб'єктом на світовій політичній арені, гуманізувати суспільство й досягти економічного та політичного зростання.

#### Список використаної літератури

1. Маслоу А. Иерархия фундаментальных потребностей. *Теории личности в западно-европейской и американской психологии*. Самара : Издательский дом «БАХРАХ», 1996. С. 418.

2. Маслоу А. Психология бытия. Москва : Рефл-бук, Ваклер, 1997. С. 219.
3. Шелер М. Формализм в этике и материальная этика ценностей. *Избранные произведения*. Москва : Гнозис, 1994. 490 с.
4. Вашкевич В.М. Исторична свідомість студентської молоді: ціннісно-світоглядні орієнтири : навч. посіб. для вищ. навч. закл. Київ : Світогляд, 2010. 274 с.
5. Кримський С.Б. Під сигнатурою Софії. *Філософська і соціологічна думка*. 1995. № 5–6. С. 237–238.
6. Дробницкий О. Ценность. *Философский словарь*. Москва : Советская энциклопедия, 1989. С. 732–733.
7. Ананьїн В.О. Культура як форма існування цінності. *Суспільство. Держава. Армія* : збірник наукових праць. Київ : ВІТІ НТУУ «КПІ», 2009. Вип. 10–11. С. 23–31.
8. Лісовий В. Цінність. *Філософський енциклопедичний словник*. Київ : Абрис, 2002. С. 707.
9. Хамитов Н. Философия: бытие, человек, мир. От метафизики к метаантропологии. 4-е издание, исправленное и дополненное. Киев : КНТ, 2017. 268 с.
10. Крылова С., Хамитов Н. Психология красивой женщины. Харьков, Москва : АСТ, 2011. С. 182.
11. Крилова С. Краса людини: особистість, сім'я, суспільство (соціально-філософський аналіз) : монографія. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2011. 344 с.
12. Адлер А. Воспитание детей. *Адлер А. Воспитание детей. Взаимодействие полов*. Ростов-на-Дону : Феникс, 1998. 448 с.
13. Бичко І. Свобода. *Філософський енциклопедичний словник*. Київ : Абрис, 2002. С. 570.
14. Хамитов Н. Тайна мужского и женского. Київ : Либідь, 2002. 176 с.
15. Вежинов П. Белый ящер. URL: <http://lib.ru/PROZA/WEZHIN/48-03.txt>.
16. Крилова С. Любав. *Філософський енциклопедичний словник*. Київ : Абрис, 2002. С. 348–349.
17. Батюк О. Адекватність та аутентичність особистості в контексті гендерних перетворень. *Збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної конференції НПУ Драгоманова*. Київ, 2017. С. 98.
18. Хамитов Н.В. Люди тоски и люди скуки. Киев : КНТ, 2019.

## THE VALUES OF A POLITICAL LEADER IN SOCIETY: METAANTHROPOLOGY ANALYSIS

**Dkharmesh Dandekar**

*National Pedagogical Dragomanov University,  
Faculty of Philosophy and Suspension Studies,  
Department of Cultural Studies and Philosophical Anthropology  
8/14, Turhenivska st., 02000, Kyiv, Ukraine*

From the point of view of meta-anthropology such values of a political leader as: the value of security, power, freedom, love, unity of freedom and love, have been analyzed in this article.

The value of security in political leader being, which means living for the sake of self-preservation and procreation, are recognized. Hence, the politician with the dominant value of security is not attuned to the strategic development of the country, he is capable of thinking only of tactical matters. He lives to provide physiological and security needs. Freedom and love are only the means of his existence, and security and power are the highest purpose. Having an independent, uncreative worldview, such politician cannot be responsible for his country.

The value of power in the life of the politician usually has an unconscious desire to super-compensate for the inferiority complex. Power for him is the goal and the highest sense of life. Through

power, he realizes his complexes and traumas. For him, the supreme principle of life is subordination and authoritarianism, and he does his best to uphold and strengthen authoritarianism, which keeps him far from people and their needs.

The value of freedom in being of the politician promises an opportunity to fulfill his goals and objectives, but very often freedom becomes a despotism when the politician forgets about responsibility for his people.

The value of love in politician being is also analyzed. It is a necessary but not sufficient condition for the constructiveness of the political leader's outlook. As a rule, love without freedom makes the politician the victim of violence, and the people themselves can become the bearer of that violence.

It has been concluded that combining the values of freedom and love in politician being is not only a desire to move beyond everyday life and purposefulness, but also the capacity for sympathy and compassion. The harmony of the first and the second ones gives such integrity to the politician that makes his activities wise, consistent and constructive, which positively influences the development of the society.

*Key words:* values, security, freedom, power, love, meta-anthropology, constructive.